

מצדה: מגבורה יהודית לחירות אנושית הבניית זיכרון באתר מצדה

הקדמה

מיתוס מצדה מילא תפקיד מרכזי בהבניית הזהות הלאומית והזיכרון הקולקטיבי הישראלי - מושג שביסודו התעמקות בדרך שבה החברה מעצבת את זיכרון העבר וקובעת מה ייזכר בעתיד וכיצד.

סיפור המצור והסוף הטרגי של ההתאבדות ההמונית שהתרחשו בסוף תקופת המרד הגדול במצדה, תואר במסגרת השיח הצינוני כסיפור גבורה יהודית. עם הקמת מדינת ישראל גויס סיפור מצדה לצורך הצדקת מטרות לאומיות תוך הדגשת חשיבות ערך החירות וההקרבה האישית. אולם, החל משנות השבעים הושמעה ביקורת על האופן שבו הובנה מיתוס מצדה וחלה ירידה במעמדו כנרטיב גבורה.

מטרת המחקר

בעוד שהספרות המחקרית בחנה את הבניית המיתוס החל מתחילת המאה העשרים עד לשקיעתו בשנות השבעים, מטרת מחקר זה הייתה לבחון כיצד מובנה הזיכרון הקולקטיבי של מצדה באמצעי ההסברה באתר כיום.

המחקר בחן כיצד מתוארים לקהל המבקרים את הממצאים הארכיאולוגים באתר והסיפור ההיסטורי, אילו משמעויות ערכיות ניתנות להם ואילו אירועים מודגשים במידע המוצג למבקרים, ומנגד - אילו מוסתרים ומושכחים.

מתודולוגיה

ניתוח טקסט איכותני בשיטת "תיאוריה מעוגנת בשדה" של אמצעי ההסברה באתר מצדה (כגון, דפדפת האתר, שילוט והדרכות קוליות) בשילוב ראיונות חצי-מובנים עם אנשי מפתח הקשורים בתכנון האתר ובתכנון אמצעי ההסברה שבו.

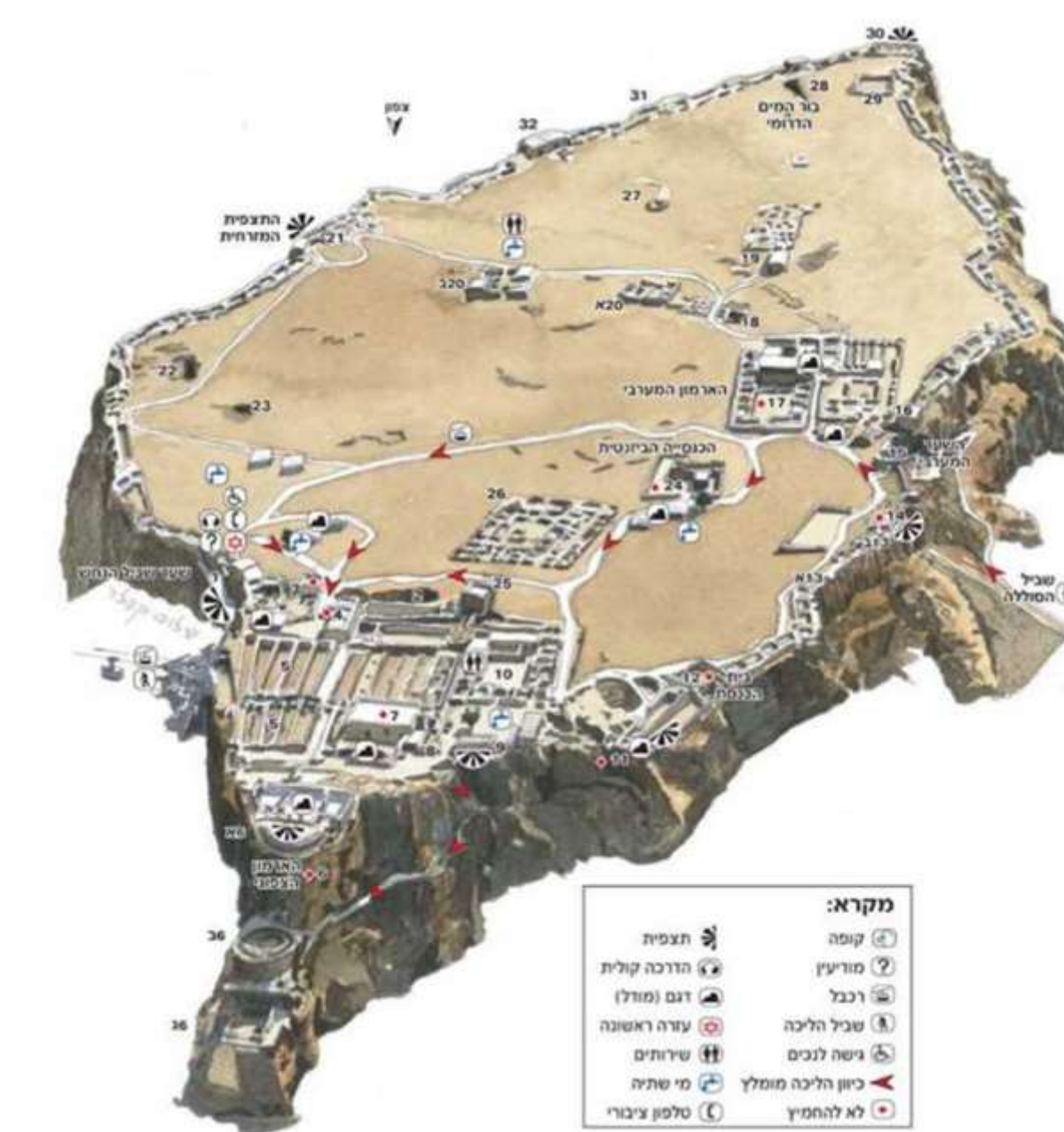
ממצאים

המחקר מצביע על שלושה הבדלים מרכזיים בין אופן הבניית הזיכרון של מיתוס מצדה בעבר לבין דרך הבנייתו באמצעי ההסברה באתר כיום.

ראשית, אמצעי ההסברה באתר מצדה כיום מבטאים היבט אוניברסלי ואינם מתמקדים רק בסיפור הפרטיקולארי שאפיין את מיתוס מצדה, שהדגיש את גבורת היהודים.

בעוד שיש עיסוק בזיקה היהודית לאתר מצדה, הדגש ניתן על האוניברסליות של המקום בהתייחס לערך הכללי אנושי של החירות ובעיסוק במגוון הקבוצות שחיו באתר: הורדוס, המורדים, הרומאים והנזירים הביזנטיים.

שנית, העיסוק כיום הוא ב"חירות" בהקשר של הפרט ולא בדגש על הקולקטיב כבעבר. המורדים התאבדו ככל הנראה כדי לא לחטוא לדתם, אולם המשמעות שהעניקה הצינונות לאירועי מצדה היא של סיפור גבורה של יהודים שהיו מוכנים להילחם "עד הסוף" עבור מולדתם. המסר כיום באמצעי ההסברה אינו עוסק בהקרבה של הפרט למען הקבוצה או המדינה, אלא הדגש הוא יותר על חירות הפרט - הרצון להימנע מחיי עבדות של קלון והשפלה.

שלישית, בעוד במיתוס מצדה הדגש הוא על גבורה יהודית והקרבה למדינה, תיאור זה איבד ממרכזיותו; כיום, החיבור של המבקרים לאתר נעשה באמצעות תיאור חיי היום יום של הקבוצות השונות שחיו במצדה. למשל: תיאור סדר היום של הורדוס כאשר שהה בארמון

מסקנות

מהממצאים עולה כי חל שינוי בדגש שניתן על סיפור מצדה בתקופה קצרה יחסית. ניתן ללמוד כיצד ההבניה של זיכרון קולקטיבי יכולה להשתנות בפרק זמן קצר בהתאם לרוח התקופה.

ממצאים אלו מוסברים על רקע שינויי העומק שחלו בחברה הישראלית שעיקרם מעבר מחברה ששמה דגש על תודעה וערכים קולקטיביים לחברה אינדיבידואלית שמתמקדת בפרט ומדגישה ערכים של חומריות ואיכות חיים. ההווה החברתית כיום משפיעה על המשמעות והסיפור שנותנים לממצאים הארכיאולוגים באתר ואלו בתמורה משפעים על הזיכרון הקולקטיבי של המבקרים באתר.

מתחרים

נועם פישמן

ביה"ס

הגימנסיה הריאלית

ע"ש א קרר, ראשון לצון

מורה מלווה

ד"ר דקל שי-שחורי,

גב' אלה פאר

מנחה

מר ינון גוטל-קליין

הנחיה מטעם התחרות

ד"ר ימית רחמן שריא

